

Türk İstihbaratının Tarihsel Gelişimi

Eray GÖÇ

Çankırı Karatekin Üniversitesi, Yapraklı Meslek Yüksekokulu
eraygoc@karatekin.edu.tr

Özet

Bu çalışmanın amacı, Türk istihbaratının Osmanlı'nın özellikle son dönemlerinden günümüze tarihsel gelişimi hakkında bilgi vermektir. Tarih sahnesinde istihbarat örgütlerinin üstlendikleri rolleri Türk siyasi hayatına etkilerini araştırmış, günümüz toplum yapısının oluşmasında üstlendikleri roller hakkında bilgi vermiştir. Çalışma Osmanlıda hafiye teşkilatı ile başlayıp, İttihat ve Terakki, MAH, JİTEM, ÖHD ve MİT ile devam eden bir silsilenin Anadolu toprakları üzerinden 100 yılı devirmiş etkisine dair bilgiler içermektedir. Kitap, dergi, makale gibi kaynakların yanı sıra konuyla ilgili çeşitli çalışmalar yapmış olan susurluk araştırma komisyonu başkanı Mehmet Elkatmış, AK parti milletvekili Şamil Tayyar ve gazeteci Nasuhi Güngör ile konuyla ilgili yapılan röportaj da çalışmada yer almaktadır. Çalışma bir taraftan da istihbarat örgütlerinin, devlete hukuk çizgisinin dışına çıkma manevrası kazandırdığı sorunsalını irdelemektedir. Devlet, istihbarat örgütleri sayesinde bekası adına hukuk dışılığı ilke edinme gayretine girmiş olabilir mi? Ya da istihbarat örgütleri devlet adına deyip zaman zaman gayri nizami davranışlar sergilemiş midir? Bu sorular irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Devletin Bekası, İstihbarat, Hafiye Teşkilatı, İttihat ve Terakki.

JEL Sınıflandırma Kodları: D72, D73, D74

The Historical Development of the Turkish Intelligence

Abstract

The purpose of this study is to give information about historical development of Turkish intelligence especially from last periods of ottoman to nowadays. It has studied the effects on services in stage of history and has given information about roles played by them in forming of today's community structure. This study contains information about a-thousand-year effect of a sequence began by secret service of ottoman and continued by union and progress, MAH (national labor service), JİTEM (gendarmes intelligence and anti terror unit), ÖHD (special operations department) and MİT (national intelligence service) over Anatolia lands, besides some resources such as book, magazine and article, in this study, there is an interview of Mehmet ELKATMIŞ who is the president of Susurluk commission of investigation and has several studies on this subject, of Şamil Tayyar who is the deputy of justice and development party (Ak Party) and of journalist Nasuhi Güngör on this subject. The study examines. On the other hand, the problem that intelligence services give maneuver stepping out of line of law to the state. Could the state try to adopt illegality as a principle on behalf of its continuity by means of intelligence services, could it be possible? Or, could intelligence services perform unconventional behaviors occasionally by saying "in the name of the state"? These questions have been examined.

Keywords: Continuity of the State, Intelligence, Secret Service, Union and Progress.

JEL Classification Codes: D72, D73, D74

Atıfda bulunmak için... |
Cite this paper |

Göç, E. (2013). Türk İstihbaratının Tarihsel Gelişimi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(2), 85-111.

1.Giriş

Dünya üzerinde ve Türkiye’de hukuk devletinden sapmalar incelendiğinde, hemen hemen aynı yapılarla karşılaşılmaktadır. İşte bu çalışmanın amacı bu yapıların yani gizli servislerin hukuk dışılığa icazet vermesinin sebeplerini bulmak, hukuk dışılığın gizli servislerin adeta kaderi olmasının arkasında yatan nedenleri ortaya koymaktır. Yani her istihbarat örgütü bir hukuk dışılığa meyilli midir? Eğer öyleyse bunu doğuran etmenler nelerdir? Gibi sorulara cevap aranmaktadır. Derin devlet denen olgunun istihbarata tanınan geniş imkânlar ve denetim mekanizması işlememesinden kaynaklandığı tezi üzerinde durulmuştur. Gizli servislerin tarihsel süreç içerisinde Osmanlı’nın son döneminden günümüze kadar ne tür değişikliklere uğrayarak geldiği ve hukuk devletinden sapmalara yer verilmiştir.

Hafiyeye teşkilatı, Teşkilat-ı Mahsusa, MAH, ÖHD, JİTEM ve MİT gibi Türk istihbarat geleneğinin temsilcileri konumundaki teşkilatlar tek tek irdelenmiş, Türk istihbarat teşkilatlarının artıları, eksileri ile dünyanın diğer önemli istihbarat örgütleri ile benzer ve zıt yönlerine değinilmiştir. İstihbarat örgütlerinde tehdit’in algılanma şekli önemli bir konum arz eder. Tehlikenin dışarıdan içeri doğru algılanması ya da içeriden dışarıya doğru algılanması istihbarat örgütlerinin eylem planlarının oluşmasında son derece etkilidir. Çalışmamızın içeriğinde Abdülhamit ile hayat bulan hafiyeye teşkilatından günümüze gelinceye kadar, istihbarat örgütlerinin hemen hepsinin tehdit algılama şekli içeriden dışarıya doğru. Tehlikenin kaynaklarının kendi toplumunun içerisinden çıktığına dair görüş tehdit’i hep içeride aramaya itmiştir. Cumhuriyetin kuruluşundan beri Türkiye’nin dört büyük hasmı vardır: Komünizm, Kürtçülük, Türkçülük ve İrtica Türkiye kuruluşundan bugüne bu dört hedefle mücadele etmiştir. Esasen istihbarat teşkilatının yapılanması da buna göredir. Oysa böyle bir yapılanma yerine devletleri hedef alan, devletlerin faaliyetlerini izleyen bir yapı oluşturulması gerekirdi (Kaynak, 2006, 17). Bu algılayış toplumsal sıkıntıları beraberinde getirmiştir.

Toplumla devlet arasına görünmez duvarlar örülmesine sebep olmuştur. Yukarıda belirtildiği gibi toplum dört ideoloji arasında sıkıştırılmış, adeta yaftalanmıştır. Bunun yanında istihbarat örgütleri Osmanlıdan günümüze karar mekanizması üzerinde müthiş derece de söz hakkına sahipti. Tıpkı Osmanlı devletinde ittihat ve terakkinin toplumu yönlendirme de idari mekanizmaya müdahale geleneği gibi Türkiye de istihbarat örgütleri toplumsal hayatta ciddi yere sahip olmuşlardır. Osmanlı devletinde ittihat terakkinin etkinliğine dair şöyle bir örnek verilebilir. Hüseyin Hilmi Paşa döneminde İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin İstanbul merkezi üyeleri çil yavrusu gibi dağılıp, saklanınca, hükümet ne yapacağını iyice şaşırmıştır. Hükümet, İttihat ve Terakki üyelerinin saklanması üzerine, hiç bir şey düşünmemiş ve yapamamıştır çünkü o zamana kadar emir ve yasaklar ancak o kaynaktan yani İttihat ve Terakki merkezinden çıkardı. Hüseyin Hilmi Paşa

doğrudan doğruya inisiyatif sahibi bir başbakan değildi (Rıfat, 1996, 58). İşte biz bu çalışmada Türk istihbarat geleneğinin toplumsal yaşam üzerine etkileri üzerinde durarak, zaman zaman toplum – devlet arasındaki ayrışmanın bu kaynakla bağlantılarına değineceğiz. Gizli servislerin toplumların yönlendirilmesindeki etkilerini inceleyerek istihbaratın etkinliğini irdeleyeceğiz.

2. Türkiye’de Hukuk Devletinden Sapmalar

“Hikmet-i hükümet” anlayışına bağlı Türk siyaset geleneğinde, devlet ve uygulamalarının hukuk dışına çıkmasının tarihi çok gerilere gider. Dünyanın başka yerlerinde de görülen bu anlayışta Derin güçler devleti önce kutsallaştırır, eleştirilemez tartışılmaz konuma getirir, akabinde kendilerinin de içinde buldukları bir gücü devletin tartışmasız koruyucu ve kollayıcı tek unsuru olarak empoze ederler, zamanla devlet bu güçler vasıtasıyla kuruluş gayesi adı altında bazı planlara sistemli bir şekilde gebe bırakılır, devlette işleri kötü gittiği dönemlerde kurtarıcı rolü üstlenir, devletin derinliklerinde kök salmaya ilerlemeye devam eder, rejimin yegane yapıcı unsurlarıdır. Her türlü tehlike anında tek kurtarıcıdırlar ve bu bağlamda din, devleti kutsallaştırırken aslında derin devletin görünmeyen zırhı rolündedir. Derin devlet hiç şüphesiz ki; sadece Türkiye’ye özgü bir yapılanma değildir, otoritenin olduğu her yerde bundan nemalanan başka bir derin otoritenin varlığı söz konusudur. Otorite çeşitli baskı unsurları vasıtasıyla bir hegemonya alanı yaratır. Bu baskı unsurları zaman içinde devletin (otoritenin) aracı olmaktan çıkar ve otorite üzerinde dahi söz sahibi olacak güce erişir. Baskı, önce egemenlik alanı yaratır itaat eden bir toplum doğurur. Bu düzen içerisinde baskı unsurları bazı somut ve soyut (kutsallık) faktörleri kullanarak kendi otorite alanını devlet adına kurar. Devletin asli ve âli çıkarlarını gerçekleştirmek için hangi araçların kullanılacağı konusunda bir sınırlama kabul edilmez, yani bu araçların seçiminde mevcut hukuk düzenine ve etik kurallarına riayet etmek gerekmez (Sancar, 2000, 25).

Derin devlet, coğrafya, tarihsellik ve din gibi üç temel faktörün bir arada bulunduğu ve birbirini etkileyebildiği çeşitli koşulların ürünüdür. Coğrafya, tarih ve dinin, derin devletin zaman ve mekân içerisindeki hareketi olarak görüntü ve biçim değişikliklerine rağmen değişmeyen temel ve cevhersel güç niteliğinin kaynağını oluşturduğunu söylemek mümkündür(Özcan, 2001, 22).

Yakın dönemde, istihbaratın önemli simalarından birinin şu tespitleri de bunu doğrulamaktadır. Kaynak’a göre; Cumhuriyetin kuruluşundan beri Türkiye’nin dört büyük hasmı vardır: Komünizm, Kürtçülük, Türkçülük ve İrtica Türkiye kuruluşundan bugüne bu dört hedefle mücadele etmiştir. Esasen istihbarat teşkilatının yapılanması da buna göredir. Oysa böyle bir yapılanma yerine devletleri hedef alan, devletlerin faaliyetlerini izleyen bir yapı oluşturulması gerekirdi (Kaynak, 2006, 17).

Coğrafya, yani Fırat, Dicle, Nil ırmaklarıyla Akdeniz çevresi, iklimi, dağları ovaları ve vadileriyle, toprağı ve suyuyla derin devletin otoriter niteliğini ve hegemonik karakterini tayin eden başka bir faktördür. Babil'den Urartu'ya, Firavun Mısır'ından Atina ve Sparta'ya, Pers'ten İyonya'ya, Roma, Bizans, Sasani'den, Abbasi, Selçuklu ve Osmanlı'ya kadar bölgesel ya da büyük çaplı bütün devletlerin hegemonik vasıfları, devlet örgütlenmesi, mülk anlayışı ve zora dayalı otoritenin en temel kaynağı coğrafyanın determinasyonudur. Bu devletlerin hemen hepsi toprağa bağlı askeri tarım imparatorlukların mülk anlayışını taşır (Özcan, 2001, 23).

Bu çerçeve de İkinci olarak tarih faktörüne değinmek gerekir gelir. Tarih yani zaman da süreklilik olarak gelenek mekanda statüko olarak muhafazakarlık Derin devletin ikinci ayağını inşa eder. (Özcan, 2001, 23). Derin devlet özünü değiştirmeden farklı isimler biçimler alarak varlığını devam ettirir bu anlamda da derin devletin, temel niteliği esasen muhafazakâr ve gelenekçiliktir (Özcan, 2001, 23).

Son olarak derin devletin üçüncü ayağını ise din oluşturur. Din, kutsal hiyerarşinin nedenidir. Bu kutsal hiyerarşinin devlet bağlamındaki karşılığı şudur: Toplumsal düzen tanrı hükümdar-üst sınıf-alt sınıf-aşiret-klan- aile- baba- kadın- çocuk sıralamasıyla inen değişmez bir tanrısal yasadır. Bu hiyerarşi sorgulanamaz, eleştirilemez, karşı çıkılamaz ebedi bir emirdir. Zincirin bütün halkaları varlıklarının meşruiyetini bir önceki halkadan alırlar ve böylece aile içi erkek egemenliği, güç sahibi bir aşiret, sınıf ya da zümre ve tabi hükümdar ve temsil ettiği devlet meşruiyetini tanrıdan almış olmaktadır (Özcan, 2001, 24-25).

2. 1. Derin Devlet Yapılanmaları

Toplumun küçük ve seçkin bir sınıf tarafından yönetildiği yâda yönetilmesi gerektiği yolundaki temel görüş, Platon'dan günümüze kadar pek çok düşünür ve siyaset bilimci tarafından ileri sürülmüştür" (Çaylak, 2005, 18). "Hiçbir rejim sırf siyasi meşruiyet ve idari verimliliğe dayanarak iktidarda kalamaz, bütün yönetim sistemleri, az veya çok ordu ve polis kurumları vasıtasıyla zorlayıcı bir güç kullanılarak desteklenir (Heywood, 2006, 533). Yine yukarıdaki cümleyi destekleyici Mao'nun şöyle bir sözü vardır: 'Siyasi iktidar, bir silahın namlusundan doğar'

Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı devletinden devir aldığı, derin devlet geleneği de, tıpkı Osmanlı devletinde bulunan hassasiyetleriyle devir alındı şöyle ki; Osmanlı Devleti'nin karar mekanizması üzerinde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin etkinliğini vardı, bunu şu örnekten anlamak mümkün. Hüseyin Hilmi Paşa döneminde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin İstanbul merkezi üyeleri çil yavrusu gibi dağılıp, saklanınca, hükümet ne yapacağını iyice şaşırıldı. Hükümet, İttihat ve Terakki üyelerinin saklanması üzerine, hiç bir şey düşünemedi ve yapamadı, çünkü o zaman a kadar emir ve yasaklar ancak o kaynaktan yani İttihat ve Terakki

merkezinden çıkardı. Hüseyin Hilmi Paşa doğrudan doğruya inisiyatif sahibi bir başbakan değildi (Rıfat, 1996, 58). Bu da Osmanlı yönetimi üzerinde İttihat ve Terakki'nin gücünü gösterir. Osmanlı'da derin devletin izlerine İttihat ve Terakki ile rastlamak mümkündür. Hatta Türkiye'de derin devletin izlerinin Osmanlı'ya, İttihat ve Terakki'ye dayandığını söylemek mümkündür. İttihat ve Terakki zihniyetine geçmeden önce Osmanlı'da derin devletin bilinen ilk basamağı olan hafiye teşkilatını açıklamak gerekir.

2.1.1. Hafiye Teşkilatı

Derin devlet geleneği, köklü bir gelenektir. Osmanlı devlet'inden günümüze değin Türk toplum yapısı içinde bu gelenek, hep süregelmiştir. Bu gelenek kimilerine göre bir endişenin ürünüdür, kimilerine göre kaçınılmaz bir durum ve kimilerine göre ise büyük çaplı rant kavgalarının, çekişmelerin sonucudur, tabii istihbarata şöyle de bakmak lazım, istihbarat Türk halkının ve onu yöneten kurumların iradesini saptırmaya yönelik yabancı örgütlerin faaliyetini saptamak ve bunları etkisiz hale getirmektir. Bu nitelikleri ile ulusaldır, gereklidir ve insani değerlerle bir çatışma halinde değildir, istihbarat örgütleri gizlidir. Bu gizlilik genelde ülke insanı için geçerlidir. Gerçekte ona hasım olan kuruluşlar, istihbarat örgütleri hakkında tahmin edilenin çok üstünde bilgi sahibidir (Kaynak, 2006, 37).

Türkiye'de derin devlet geleneği aslında şöyle söylemek daha doğru olacaktır. Derin devlet geleneğinin mantığı, hemen her ülkede aynı temellere dayalı olarak doğar, Osmanlı'da derin devlet ise, daha doğrusu Türk derin devlet yapısına tarihin her döneminde ama özellikle II. Abdülhamit döneminde rastlanmaktadır, II. Abdülhamit'in kurduğu hafiye teşkilatı Anadolu'daki bu geleneğin ilk örneklerindedir. Hafiye teşkilatı, günün koşullarında istihbarat toplamak için doğmuş ve günümüz Milli İstihbarat Teşkilatı'nın atası diyebileceğimiz bir yapıdır. Bu teşkilatla MİT arasında kesin ayrımlar vardır. Lakin istihbarat örgütleri olmaları hasebiyle benzer yönlerine de rastlanmaktadır. Bu yapılanma ile Abdülhamit muhaliflerini takip ettirmiş, onların kendisi ve yönetimi hakkındaki fikirlerini ele geçirmiş ve kendisiyle yönetimiyle alakalı planları bertaraf etmiştir. Bunun ötesine geçmeyi de başaramamışlardır. Yani sadece kendi vatandaşına karşı kullanılan bir istihbarat örgütü olmanın ötesine gidememişlerdir. Avrupa ve Amerika'daki istihbarat örgütleri ile Türkiye'deki istihbarat örgütleri arasındaki en ciddi farkta zaten burada ortaya çıkar. Bu ülkelerde istihbarat örgütleri sadece iç istihbarat örgütü rolünü oynamaz, hatta daha ziyade dışarıya doğru çalışırken, Türkiye'deki istihbarat örgütleri temelde en büyük tehdidi içeride kendi yurttaşları arasında aramakta ısrarcı politika izlemişlerdir.

Osmanlı'dan günümüze istihbarat örgütlerinin temel felsefesi tehlikeyi içeride aramak, vatandaşları fişlemek ve hatta yer yer cezalandırmak rolünü üstlenmiştir. Özetle, Türkiye'de istihbarat iç istihbarat kimliğinden sıyrılamamış, tehlikeyi hep kendi içinde aramıştır. Bu yönüyle de halkıyla bütünleşmeyi başaramamıştır. Nasuhi Güngör'e göre;

Teşkilatı Mahsusa'dan itibaren, Kuşçubaşı Eşreften bugüne geldiğimizde bir devamlılık vardır mutlaka, ama aradaki temel yanılaşa şöyle temas etmek istiyorum. Dünyanın birçok ülkesinde istihbarat örgütleri iç istihbarat ve dış istihbarat diye bölünmüştür, profesyonel olarak, iç istihbarat nedense Türkiye'de istihbaratın temeli olarak algılanmıştır. Önemli ölçüde Abdülhamit döneminde de bu böyledir, kendisine muhalif olanları takip ettirme anlamında bir yapılanmadır. Döneminin, hafiye teşkilatı enteresandır cumhuriyet dönemi itibariyle MİT' in o ilk kuruluşundan itibaren, günümüze, kadar kendi insanımıza yönelik istihbarat yapmış, buda zaman zaman gayrimeşru eylemleri meydana getirmiştir. Dolayısıyla temel felsefeniz yanlış olursa yola çıktığınızda birçok arızayla karşı karşıya kalabilirsiniz ve yapmış olduğunuz işlerde çok çabuk hukuk dışına çıkabiliyorsunuz ki Türkiye'de de istihbaratın bu anlayışından ötürü bu tür şeylere çokça rastlanmıştır (Güngör, 26.02.2010).

Tüm bunlara rağmen, Türkiye'de bilinen ilk istihbarat örgütü kimliğine sahip hafiye teşkilatı da, günümüz istihbarat hatta kendinden hemen sonra gelen istihbarat teşkilatlarıyla bire bir örtüşmez. Hafiye teşkilatıyla, işte atası sayıldığı MİT veya kendinden sonra gelen teşkilatlar arasındaki en ciddi fark hafiye teşkilatının fişleme dışında ciddi bir cezai müeyyide uygulamamasıdır. Şöyle ki; ÖHD, JİTEM ve 1912 sonrası TEŞKİLATI MAHSUSA gibi örgütler, birer cezalandırıcı rolü de üstlenmişlerdir. Fişlemekle yetinmemiş aynı zamanda infazlarda yapmışlardır, fakat hafiye teşkilatı, bu muhalifleri tespit ettikten sonra onları katletmemiş yâda infaz yoluna gitmemiş, onları yurt dışına sürgüne göndermiş ve orada dahi sahiplenmiştir. Belki de en ciddi fark budur, konuyla alakalı Elkatmış'ın şu sözleri özetleyici niteliktedir:

Abdülhamit de imparatorluğun dağılmaması için istihbaratı iyi kullanmıştır, ama hiçbir zaman kimseye zarar vermeyecek şekilde kullanmamıştır. Yani öldürme, yok etme, faili meçhuller olmamıştır. Onlar İttihatçıların işidir İttihatçılar öyle şeyler yapmıştır. Abdülhamit, istihbarat sayesinde zararlı gördüğü kişileri öldürmek değil de, bertaraf etmiştir, görevden almıştır, başka yerlere sürmüştür, Yemen'e, Fiz an'a ama onlarında iaşelerini en iyi şekilde temin etmiştir. Yurt dışındakilerin dahi benim vatandaşım mağdur olmasın, orada muhtaç hale gelmesin, başka ideolojilerin esiri olmasın, onlara dahi, Avrupa'daki jön Türklere dahi, para göndermiştir. Dolaylı yollardan maaş vermiştir. Yani yüz üstü bırakmamış ama sonradan bozulmuş tabii ittihatçılar ve sonrakiler kendi ideolojilerine aykırı gördüklerini faili meçhullerle yok etmişlerdir (Elkatmış, 25.02.2010).

Burada hafiye teşkilatı ile diğer istihbarat birimlerinin çalışma strateji ve usulleri de belirginleşiyor, sonraki yıllarda artık Osmanlı dağılma sürecine giriyor. Abdülhamit, İttihatçı örgüt karşısında güç kaybederken, yeni bir gelenek sahnedeki yerini alıyor, bu gelenek artık yıllarca Türkiye'de derin yapıların arka planındaki fikir ekolü olma rolünü başarıyla oynayacak. İttihat ve Terakki zihniyeti Türkiye'de sonraki yıllarda da devam eden hükümdarlığını kuracaktır.

2.1.2. İttihat ve Terakki ve Teşkilatı Mahsusa

Hafiye teşkilatının artık iyice zayıflaması, II. Abdülhamit'in güç kaybetmesi, yeni güç odakları doğurmuş, bu akım Osmanlı'da iç çatışmaların ayyuka çıktığı bir dönemde rolünü oynamıştır. İttihat ve Terakki cemiyeti önce İttihat-ı Osmanlı adıyla Mayıs 1889 da askeri Tıbbiyede kuruldu. Teşkilatın Tıbbiyedeki ilk kurucularından biri ve en önemlisi Dr. İbrahim Temo, bunun dışında aydın, aktif bir inkılâpçıydı, fakat hürriyetin ilanından sonra Selanik umumi merkezinden ve cemiyet kadrosundan o da ilgi görmedi (Aydemir, 1971, 61). 1894'te İttihat ve Terakki adını aldı. Cemiyet, 1908 devriminden bir süre sonra siyasi parti olarak hayatını sürdürmüştür. İttihat ve Terakki zaman zaman değişik ideolojilerle ve personelle karşımıza çıkmaktadır. Fakat bütün bu ideolojilerin arkasında Osmanlı Devleti'ni kurtarma fikri vardır. 1905'e kadar cemiyet kendini Namık Kemal'in hürriyetçi fikirlerinin varisi olarak göstermiş, 1905'ten sonra Dr.Bahaeddin Şakir ve Dr. Nazım'ın hakim oldukları bir grup haline gelmiştir (Mardin, 1997, 98).

Bir başka bilgiye göre İttihat ve Terakki, İtalyan örgüt Carbonari'den etkilenmiştir. Carbaonari hareketini örnek alan teşkilatlanmış örgün İttihat ve Terakki değildir, onların bir kuşak öncesini teşkil eden İlk kuşak yeni Osmanlı hareketidir. Bu hareketin temelleri 1865 yılında, Namık Kemal, Reşat Bey, Nuri Bey, Ayetullah bey tarafından Belgrat ormanlarındaki bir toplantıda atılmıştır. Bu

hareketin devamı olarak bilinen İttihat ve Terakki cemiyeti II. Abdülhamit'e muhalefet amacıyla kurulmuştur. Kurulduğu yer askeri tıbbiyedir. İlk kurucuları; Ohrili İbrahim Temo, Diyarbakırlı İshak Sükuti, Arapkirli Abdullah Cevdet ve Kafkasyalı Mehmet Reşit'ti. Kuruluş tarihi 1889'dur. İbrahim Temo İtalya'da bulunduğu bir sırada Napoli'de arkadaşlarıyla birlikte gittiği Mason locası'nda Carbonari örgütü ile ilgili bilgiler elde etmiştir. Bu örgütten etkilendiğini gösteren hususlar şunlardır; Carbonari, elemanlarının kodlanmasında kesirli sayılar kullanılmaktaydı. Örneğin; her hücreye ve hücredeki her üyeye birer sayı verilmekteydi. Mesela; yedinci hücrenin dördüncüsü, 7/4 olarak kodlanırdı. İbrahim Temo, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nde 1/1 olarak bilinirdi. Bütün bir numaralar aynı zamanda o hücrenin başkanıydılar. Toplantılarını dörtler toplantısı, hatap toplantısı gibi isimlerle kodlardı. İlk toplantılarının ardından incir altı toplantısında 12 kişi olmak üzere bir araya geldiler. Bu onların ilk resmi toplantısı kabul edilir (Şahin, 261-262). İttihat ve Terakki kim tarafından hangi amaçla kurulduğu konusuna gelince; cemiyetin kurulmasında en büyük emeği, yılmadan, bıkmadan, kılıktan kılığa girerek mücadele eden, ağzı laf yapan, Abdülhamit tarafından iki defa idama mahkûm edilen ve 1926 yılında Mustafa Kemal'e İzmir suikastını yapanlar arasında olduğu gerekçesiyle idam edilen Selanikli Dr. Nazım verdi. İttihat ve Terakki'nin çekirdeğini 21 Mayıs 1889 da Ohrili İbrahim Temo ve 4 tıbbiyeli arkadaşınca kurulan ve amacı Abdülhamit'e zorla Anayasayı (Kanuni Esasi'yi) ilan ettirmek olan, İttihadı Osmanlı Cemiyeti oluşturuyordu. Bu cemiyete 1893 te Askeri Tıbbiye öğrencisi olan Selanikli Dr. Nazım üye oldu. Cemiyet İtalyan Carbonari-Kömürcüler isimli gizli teşkilat yapısından esinlenerek hücre sistemi esasına göre kuruldu (Alparslan, 2007, 40).

Haberleşmenin kuryelerle sağlandığı İttihat ve Terakki'de üye olarak katılımı uygun görülenler, gözleri bağlı olarak götürüldükleri loş odalarda, liderlerine sadakat üzerine yemin ederek örgüte alınırlardı (Şahin, 262).

Elkatmış bu dönem hakkında şunları söylemektedir.

Bu dönemde Türkiye'nin kendi topraklarını, imparatorluğun kalan kısmını korumak için yaptığı her çaba, ne yazık ki bölünmeyi daha da hızlandırmıştır. Şöyle ki; İttihat ve Terakki, bir taraftan bir iktidar kavgası veriyordu, Sultan Abdülhamit'e karşı, ikincisi bir uluslararası dengenin karşılığı olmaya çalışıyordu, üçüncüsü de ülke içinde ortaya çıkan mikro milliyetçilik düşüncesiyle azınlık hareketlerine karşı kendince bir istihbarat faaliyetini yönetmeye çalışıyordu. Bütün bunları başarabildi mi? hayır İttihat ve Terakki'nin o hareketi o düşüncesi sadece ülke içindeki o bölünmeyi daha da derinleştirdi (Elkatmış, 26.02.2010).

İlerleyen günlerde buhranlı bir havanın hâkim olacağı belliydi, nitekim İttihat ve Terakki Cemiyeti yönetici kadrosunun en aktif elemanlarından biri olan Binbaşı Enver Bey yurt dışında bir vazifeye yani Berlin ateşe emirliğine atanır; 13 Ocak 1908 (Aydemir, 1971, 126). Bu durum Enver Paşa'nın memleketten gönderilmesi gerektiğine işaret eder, zira teşkilatta etkindir, onun bu etkinliğini bertaraf etmeye çalışılmıştır. Kaldı ki sadece o değil, giden diğer isimler de bize teşkilat kadrosunun güç dağılımı hakkında bilgi vermektedir. Bunlar sırasıyla, Fethi Okyar Paris, Binbaşı Hafız İsmail Hakkı Bey Viyana, Ali Fuat Bey Roma Ateşe Emirliğine gönderilecektir (Aydemir, 1971, 126). Bu kadronun güç dengesini göstermesi bakımından etkilidir.

1906'dan sonra cemiyet içerisinde belirginleşen 2 grup ortaya çıkmıştır, 1.grup Nazım-Şakir grubu, bunlar Türkçülüğe, askeri ve parti örgütlenmesine daha çok önem verirken, diğer grup Ahmet Rıza Bey'in önderliğinde biyolojik materyalizmin etkisi altında kalmışlardır. İttihat ve Terakkinin mücadelesinin şiddetlendiği dönem 1906 sonrasıydı Meşrutiyet yönetimini tekrar kurmak için gizli dernekler çalışmaya başlamıştır. Bunların en ünlüsü "İttihat ve Terakki"(birleşme ve ilerleme) Derneği idi. Özellikle harbiye ve askeri tıbbiye okulu öğrencileri hem öğretim sırasında, hem subay olduktan sonra bu dernek amaçlarını gerçekleştirmek için canla başla çalışıyorlardı. Mustafa Kemal ile Türk devriminin belli başlı liderleri de genç subay olarak bu hareketin içerisindeydiler. İttihat ve Terakki Cemiyeti güçlü ve amansız bir şekilde yürüttüğü mücadeleyi sonunda kazandı. Rumeli'deki orduların ayaklanması sonucunda II. Abdülhamit Anayasayı tekrar yürürlüğe koymak zorunda kaldı (23 Temmuz 1908). Meşrutiyet yönetimi tekrar kuruldu, fakat bu devleti kurtarmaya yetmedi (Mumcu, 1996, 16).

Enver Paşa, Abdülhamit hükümetini devirmek için mebuslar arasında da İttihat ve Terakki sayesinde ciddi bir baskı kurmuştur, nitekim bir konuşmasında şu sözleri sarf etmiştir.

Arkadaşlar! Geçen seferki toplantınızda verdiğiniz karardan haberdar oldum. Hayretler içinde kaldım. Bin türlü bahane ve vesilelerle hükümete ilişmeyi doğru bulmamışsınız. Bu husustaki görüşlerinizi bilmiyorum. Yalnız hepinizden bir şey sormak isterim. Şayet memleketin geleceğini bu hükümetin kurtaracağına inanıyorsanız, mesele yoktur. Burada toplanıp beyhude yere dedikodu yapmayalım. Dağılalım, vazifemize bakalım. İnanmıyorsanız, o halde birtakım nazariyata kapılıp, kararsız davranmayalım. Derhal çaresine bakalım ve hükümeti devirelim (Aydemir, 1971, 381).

Bu konuşmalardan kısa süre sonra, ortam yaratılarak hükümeti devirir. Çünkü bütün şartlar oluşmuştur. 31 Mart" olayı tam bir derin kargaşaya sahne olmuştur, Aydemir o dönemi şöyle anlatır: "Evvla İttihat ve Terakki'ye karşı bazen çok

insafsız şekilde çalışan muhalif basın, havayı durmadan bulandırıyor, yeni yeni gazeteler ve ne maksatlar güttükleri belli olmayan cemiyetler bu bulanıklığı daha da arttırıyorlardı. Bir aralık Avrupa ya kaçıp sonra Abdülhamit ile barışan Murat Bey, Mizan Gazetesi ile İttihat ve Terakkiye cephe almıştı, 1 Ağustos'ta Murat Bey ve destekçileri İttihat ve Terakki tarafından muhalif ilan olundular (Aydemir, 1971, 124). Tüm bu çalışmalar darbe öncesi İttihat ve Terakki zihniyetinin sonraki dönemlerde de kullanacağı yöntemdi, sebep yaratmak, yapılanlara kılıf uydurma çabalarıydı. Görüldüğü gibi Osmanlı'da askeri kanadın içerisinde bir grup, namlu zoruyla padişaha meşrutiyet yönetimini kabul etmek zorunda bırakmış. Ve aslında bu grubun etkinliğini göstermesi bakımında önemli bir anekdottur. Eski cumhurbaşkanımız Sayın Süleyman Demirel'in, 12 Eylül 1980 sonrası darbeye ilgili şu açıklamayı yapmıştı: 'derin devlet, bu dakika itibariyle oldu devlet,' aslında meşrutiyetin de tam manası budur, hatta bizde derin yapılanmanın temeli olması bakımından 12 Eylül' den daha önemli bir olaydır. Akabinde Teşkilat-ı Mahsusa diye bilinen teşkilat İttihat ve Terakki önderliğinde sahneye çıkmıştır.

Osmanlı Devleti'nin son yıllarında, siyasi birliğin korunmasını sağlamak, ayrılıkçı hareketleri önlemek ve yabancı ülkelerin Ortadoğu'daki istihbarat ve gerilla faaliyetlerine karşı koymak amacıyla kurulan Teşkilat-ı Mahsusa, modern anlamda ilk Türk gizli servisiydi. Teşkilatın önde gelen yöneticisi Kuşçubaşı Eşref Bey, Sultan Abdülhamit'in Kuşçubaşı'sının oğluydu. Türkiye'den ayrılmak zorunda kalan 150'ler listesinde yer aldı. Bu özelliği ile istihbaratçıların vazgeçilmez kaderi olan kahraman yâda hain olmak tercihleri arasında o dönemde zorunlu olarak ikinci gruba girdi. Ancak daha sonra 1938'de affedildi ve Türkiye'ye geri döndü. Kuşçubaşı Eşref Bey, Süleyman Askeri, Hacı Sami Bey gibi teşkilatın üst düzey isimleri dışındaki 30 bin kişilik istihbaratçılar ordusu, yaptıkları görevleriyle ve sırlarıyla tarih oldular (Kuzu, 2007, 249-250).

Teşkilat-ı Mahsusa, 1913 yılında Sultan Mehmet Reşat'ın yayınlanmayan ve resmi olmayan bir fermanıyla savaş bakanlığı (eski harbiye nezareti) bünyesinde İttihat ve Terakki tarafından kurulan Osmanlı devletinin ilk resmi haber alma örgütüne verilen addır. Örgütün ilk daire başkanı Süleyman Askeri Bey, son başkanı Hüsamettin Ertürk'tür. Misyonu Arap ayrımcılığı ve Batı emperyalizmine karşı mücadele etmektir. Kurulma amacı, Osmanlı devletinde dağılma döneminde ortadoğu üzerinde odaklanan yabancı haber alma faaliyetlerinin izlenebilmesi için, bireysel bazda ve sınırlı nitelikte sürdürülen haberalma çalışmalarının bir merkezden organize biçimde yürütülmesine duyulan ihtiyaçtı. Örgütün resmi kuruluş tarihi 1913 yılı olsa da Enver Paşa komutasında 1903 yılına kadar uzanan bir geçmişi olduğu tahmin edilmektedir. Enver Paşa savaş bakanı olduktan kısa bir süre sonra Teşkilat-ı Mahsusa'yı resmi statüsüne kavuşturmuş, dönemin yetenekli subaylarını örgüte üye yapmıştır. Birimin zirvede olduğu dönemde, örgüte kayıtlı 30 bin üye bulunduğu bahsedilmektedir (Turan, 27-28).

Teşkilat-ı Mahsusa'da görev yapmış ünlülerden bazıları şunlardır; Mustafa Kemal Paşa, Enver Paşa, Binbaşı Süleyman Askeri, Eşref Kuşçubaşı, Teğmen Yakup Cemil, Dr. Bahattin Şakir, Mithat Şükrü Bleda, Ohrili Eyüp Sabri, Fuat Balkan, Teğmen Hilmi Musallimi, İsmail Canbulat, Piyade Subayı Rasuhi Bey, Filibeli Hilmi Bey, Şerif Burgiba, Arabistan'da İbnur Reşit, Nuri ve Halil Paşalar, Ali Fethi Okyar, Hacı Selim Sami, İlk Hava Şehitlerinden Sadık Bey, Rauf Orbay (Turan, 28).

Bu yapılanmanın ne amaçla oluşturulduğunu Elkatmış şöyle özetlemektedir:

Teşkilatı mahsusa, İttihat ve Terakki'nin vurucu gücüdür. Türkiye'de Derin Devletin vurucu gücü dönem dönem isim değiştirmiştir, geçmişte gladyo deniyordu, sonra buna kontr gerilla dendi. Şimdilerde ise özel kuvvetler, tabi içinde başka unsurlarda var, sivil unsurlarda var ama esas vurucu güçler bunlardır. Çünkü bunların kullanıldığına dair Evren'in ve Ecevit'in ciddi beyanları vardır (Elkatmış, 25.02.2010).

Bu yapılanma, ciddi komplo teorileri üretmiştir. Cumhuriyet'i kuran kadronun çok sayıdaki isminin sürekli silah taşınmasına, Mustafa Kemal Atatürk 'ün devlet adamlığı boyunca hiçbir yurtdışı gezisinde bulunmamasına sebebiyet vermiş; korku ve paranoya üretmiş, eski haber alma teşkilatı zihniyeti rolünü iyi oynamıştır. Teşkilatın temelini, Enver'in Ocak 1914'te "paşa" ve savaş bakanı yapılması, müteakiben Osmanlı Ordusu'nun yeniden örgütlenmesine gidilmesi sırasında, atıldığı söylenebilir. Teşkilatın sonradan askeri operasyonlardan sorumlu subayı olacak Eşref Kuşçubaşı, 23 Şubat 1914'te Savaş Bakanlığı'nda Enver Paşa ile yaptığı bir sohbeti aktarır. Enver Paşa, burada Osmanlı'yı kurtaracak yegâne adımın, Türk ve Müslüman dünyalarını birleştirmek olduğunu, gayri-Müslim toplulukların şimdiye dek devletin devamına karşı bir tavır aldıklarını, bu yüzden Osmanlı Devleti'ni ayakta tutmanın acil yolunun bu tehdit unsuruna bir "çözüm" bulmak olduğunu anlatır (Kutay, 1962, 10). Elkatmış bu konuda şunları söylemektedir:

Burada şöyle bir soru aklımıza gelir, Derin devlet bireysel amaçlar uğruna mı? yoksa devlet politikası olarak mı doğmuştur bu sorunun cevabını iki farklı görüşle şöyle anlatabiliriz. Elkatmış Cumhuriyetin birliğini beraberliğini korumak için kuruluyorlar, sonra terör estiriyorlar. Bir etkinlik bir üstünlük sergiliyorlar, ortada büyük rantlar da var. Bunu ranta dönüştürüyorlar, asıl işin içinde de makam ve mevkilerini korumak var. Mensup oldukları grubun ve kendilerinin menfaatlerini korumak sonrada bu bireysel menfaate dönüşüyor (Elkatmış, 25.02.2010).

Şamil Tayyar'a göre bir ülkede iktidarı, bir şekilde elde tutan bir güç, bir yapı bir kurum bir ideoloji, bunlar zaman zaman farklılıkta gösterebilirler, ama bu iktidarı devam ettirebilmek için zaman içinde kendine bu ideolojiye, bu yapıya inanan ekipler üretir, o ekiplere ve yapılara bakıldığında onların çok samimi olduğunu, buna bakışın kişisel olmadığını görürsünüz, anlarsınız Bu yaptıkları vatani korumaktır, ülkenin birliğini sağlamaktır, devleti korumaktır, bekayı sağlamaktır. Ama yukarıya doğru çıkıldıkça aslında bunun belli bir gücün iktidarını sağlamak olduğunu görürsünüz. Dolayısıyla kullandıkları araçlar insanlar da olabilir, kurumlarda, ne yaptıklarının pek farkında olmayabilirler, bu anlamda da samimi olabilirler ama onları kullanan gücün iktidarını devam ettirme kaygısından başka bir kaygısının olduğunu, zannetmiyorum (Tayyar, 26.02.2010).

Evet, gerçekten de bu tür yapılanmaların tek arka planı olduğunu fakat kendi içinde kollarının olduğunu zaman zaman çeşitli isimlerle ortaya çıktığını her ne kadar devletin bekası anlayışını taşır gibi görünse de aslında sonradan kendileri ve temsil ettikleri grupların çıkarlarını ön plana geçtiğini görmek pek zor olmayacaktır. Her halükarda derin devletin var olmasına, beka anlayışı bile sebep gösterilemez. Zira Derin devlet, bir kere meşru olamaz. Bir ülkede iki devlet olmaz, meşru güçler bellidir, Türkiye de meşru güçler güvenlik güçleridir. Bunlarda asker ve emniyet teşkilatı tabi birde MİT MİT'in de operasyon yapma yetkisi var. sadece istihbarat değil, içeride ve dışarıda hem operasyon, hem de istihbarat, bunların dışında olan oluşumlar tamamen illegal oluşumlardır. Derin devlet zaman zaman ideolojisine bakılmaksızın ilgi içerisindedir. Onları taşeron olarak da kullanır, bu zararlıdır, hem de elim bir durumdur (Elkatmış, 25.02.2010).

Teşkilat-ı Mahsusa' nın gelişimi ve ilerlemesi olaylar karşındaki tutumu konusunda ise şunlar söylenebilir. İttihat ve Terakki devletin elinde kuvvetli bir teşkilat olmasını istiyordu. Çünkü elde yabancı devletlerin ne yaptıklarını tespit edebilecek içeride de yabancı devletlerinin intelijansyalarına karşı bir teşkilat yoktu. Bunun için kuvvetli bir teşkilata ihtiyaç duyuluyordu. Talat Bey'in aklındaki meselelerden biri budur. İttihat ve Terakki'nin Merkezi Umumi azaları da aynı düşünce içindeydiler (Sorgun, 2007, 279). 20.yüzyılın ilk çeyreğinde faaliyet gösteren, dönemin de dünyanın en güçlü ve en etkin örgütlerinden biriydi. İkinci meşrutiyet dönemiyle ilgili kitapların çoğunda teşkilatın adının bulunmamasına yol açan bu gizlilik perdesine rağmen, yüksek rütbeli Osmanlı subaylarının bazıları Teşkilat-ı Mahsusa'yı kesinlikle biliyorlardı. Ancak hükümetteki nazırların çoğuna Kuşçubaşı Eşref Bey'in deyimıyla güvenilmez oldukları için bilgi vermiyorlardı (Kuzu, 2007, 248).

1914 sonlarına doğru faaliyetlerini hızlandıran teşkilat çeteleri ile Osmanlı Ordusu'nun arası kısa zamanda açılmaya başlamış. Mesela Yakup Cemil'in çetelerinin Çorum ve Hasankale'de Müslüman köylüleri "şüpheli" bulup kursuna dizmesi ordu tarafından protesto edilmiş (Esatlı, 1975, 405). Bu tür olayların sıklaşmasıyla ordu, teşkilat çetelerinin ya ilgasını, ya da düzenli birliklere dönüştürülmesini talep eder, teşkilat önderliği direnmiş. Şubat 1915 itibariyle Bahaettin Şakir, parti içindeki mücadeleyi kazanır ve teşkilatın ordu üstünden otonomisini garanti etmiştir. 1919 mahkemesinin iddianame metninde Doktor Nazım'dan şu alıntı göze çarpıyor: Bir karara varmak için Merkez Komitesi yoğun müzakereler yapmıştır. Karar Doğu Sorunu'nu nihayet çözecektir. Nazım'ın bu sözlerini, dönemin Halep Valisi Celal Bey de anılarında aktarır, kendisine telgraf çeken bir Konya mebusu, karara karşı ise, onsuz devam edeceklerini de yazar Celal Bey'e. Dönemin Kilis kaymakamı İhsan Bey de, Halep'e gelen Abdulahad Nuri Bey'in kendisine tehcirin likidasyon anlamına geldiğini itiraf ettiğini aktarır. Nuri Bey'e göre memleketin kurtuluşu likidasyona bağlanmıştır. 30 Haziran 1915'te Avusturya konsolosu Mord Mann ile görüşen Talat Paşa, "Konsolosun raporuna göre olup biten Ermenilerin likidasyonudur diye konuşmuştur. Likidasyon (tehcir) kararının Nisan 1915 sonlarında yayılmaya başladığı gösterilebilir: İlk, İçişleri bakanlığı resmi kanalıyla tehcir bölgelerindeki yerel yönetimlere boşaltılacak köy ve kasabalar ve konvoy güzergâhları konusunda malumat verilir. Aynı anda, paralel olarak, parti merkez komitesi teşkilat çetelerine ve jandarma birliklerine aynı bölgelerde likidasyon direktiflerini gönderir. Bu ikinci kanal hakkındaki bilgiyi Ahmet İzzet Paşa'nın mütareke kabinesinde görev alan Reşit Akif Paşa'dan alıyoruz. 21 Kasım 1918'deki meclis toplantısında yaptığı konuşmada; Reşit Akif, İçişleri'nin resmi tehcir emrinden sonra Merkez Komite'nin katliam emirleri yaymaya başladığına şahit olduğunu söylemiştir. "Katliam çetelerinin faaliyetlerini yöneten, teşkilattır" der (www.tumgazeteler.com.11.07.2009). Kuruluş amacı hakkında da, bizlere, bilgi vermektedir.

Şubat 1916'da bu bölgede göreve başlayan Vehip Paşa, Erzurum ve Trabzon'daki katliamları soruşturmaya başladığında, bazı jandarmaları tutuklar, sorgulama sırasında askerler, "ailelerin sevk kararı Erzincan sorumlusu Memduh Bey'den, likidasyon kararı da Bahaettin Şakir Bey'den gelmiştir." itirafında bulunmuşlardır. Ek kanıtlar, likidasyon emrine itaatsizlik ettiği için görevden alınan Ankara Valisi Mazhar Bey, Kastamonu Valisi Reşit Pasa ve Yozgat mutasarrıfı Cemal Bey'in 1919 mahkemesinde verdikleri tanıklıklardır. Yazılı tehcir emrine uymayan valiler, parti sekreterlerinin sözlü olarak likidasyon emrine de direnmiş, görevden alınmışlardır. Bu tür aksaklıklar yüzünden bizzat Bahaettin Şakir kaymakamlık ve valilikleri dolaşmış, emri açıklamıştı (Yalçın, 1976, 236).

Bu teşkilat kurulması aşamasında özellikle ilk dönemlerinde çok şeyleri göze almıştır, bunlar şüphesiz kısa vadede çözümler almaya dönük eylemlerdi. Fakat günümüzde dahi hala o kısa vadeli çözüm için göze alınan şeylerin bedeli

ödenmektedir. Bu bir devlet politikası olmaktan uzak, bir derin yapı zira başarısızlıklarının bedeli sonraki yıllarda devletten çok ağır faturalarla çıkarılacaktır ve hala o dönemin yanlışlarının bedeli her alanda ödenmektedir, demokratikleşmede de ciddi engeller teşkil etmektedir. Aslında Teşkilatı Mahsusa kuruluş aşamasındaki gayeyi ve hangi amaçlar doğrultusunda kurulduğunu Çağaloğlu'nda ki kırmızı konakta yapılan toplantıda şöyle özetlemektedir: Bir teşkilat yapmak gerekir. Şimdilik Cemal, Prens Sabahattin'in peşine adamlarını takmıştır, ama bu bir tek hadiseye mahsustur. Fakat benim düşündüğüm asıl mesele başkadır. Avrupa devletleri önümüze yeni hareketler koyacaklardır. Bizim ise yeni bir vaziyet almamız lüzumludur. Şark'ı Anadolu'dan sonraki yerlerde yaşayan Türk milletlerinin bir araya getirilmesi hayati Ehemniyet'e haizdir. Bu büyük bir Türk ittihadı haline gelmelidir. Sonra da birleşerek yeni bir şekil ortaya çıkarmayı düşünmek gerekir. Herkes kısmı müstakiliyet içinde olmalıdır, ama dış işlerinde, askerlikte, içtimai hayatta birleşmek mümkün olabilir (Sorgun, 2007, 279).

Teşkilatlandırma işini Enver Paşa üstlenmişti bu süre içinde teşkilata çok mühim isimler alınmıştı teşkilatın başına da erkanıharp yüzbaşı Süleyman Askeri tayin edildi. Ziya Gökalp'in şu sözleri Teşkilatı Mahsusa'nın hangi duygularla aslında kurulduğunu gösterir: Herhalde en mesut ve bahtiyar olan benim... İttihadı Türk meselesi... şu vatanımızdaki Türkler'in ihmal edilmişlerinin acaba mesulleri kimlerdir...? Kendi vatanlarında ihmal edilen Vatan sahipleri (Sorgun, 2007, 280).

Teşkilatın, kurulma aşamasında iken, neleri göze aldığı üzerine, doktor Bahaettin Şakir 'in şu sözleri önemlidir. Ahmet Emin Yalman alıntılıyor; İttihat ve Terakki umumi merkez azasında bulunan, kendi ölçüleriyle çok hararetli bir vatansever olan ve Teşkilat-i Mahsusa'ya liderlik eden. Bahaettin Şakir şöyle düşünmektedir: 'Ermenilerin kesif bir halde Rus hududu civarında yaşmalarının, memleketimin bekası bakımından büyük bir tehlike olduğu anlaşılmıştır. Tehlikeyi ortadan kaldırmak için, ne mümkünse yapmak milli selametın icabıdır. Bu yolu tutmak, belki de milli ve insani kanunlara karşı gelmek demektir. Bunun vebalini canımla ödemeye hazırım. Hedefe varsam da, varmasam da, beni ayıplayanlar çok olacaktır. Bunu biliyorum, fakat pek uzak bir istikbalde benim memleketime hizmet için kendimi feda ettiğimi anlayanlar da çıkacaktır. Şakir, Adana Murahhası Cemal Bey'e 25 Mart 1915'te yazdığı mektupta şöyle der: Cemiyet vatani bu melun kavmin ihtidasından kurtarmaya daima hazırdır. Osmanlı, tarihine sürülecek lekenin mesuliyetini, almaya karar vermiştir. 18 Kasım 1915 tarihli bir mektubundan: cemiyet bundan sonra kat ve imhaya karar vermiş ve bu bapta maalesef pek kanlı tedbir ittihazına mecbur kalmıştır. Emin olunuz ki, bu tedbirlerin dehşet-i hacmiyesinden biz de müteessiriz. Fakat cemiyet temini mevcudiyet tebdiresine bundan başka çare göremiyor (www.realhaber.com,15.08.2009).

Yukarıdakilere ek olarak, "amele taburları" oluşturulması ve tehcir öncesi ve sonrası teşkilat denetiminde bunların imha edilmesine değinmek gerekirse, Tüm diğer topluluklar gibi, Ermeni tebaanın da 20-45 yaş grubundaki büyük bir kısmı, seferberlik ilanı ile silâh altına alınmaktaydı. Teşkilat'ın kurulması sırasında, Ermeni topluluklara yönelik ek bir karar, 15-20 ve 45-60 yaş grubundaki erkeklerin taşımacılık işlerinde kullanılmak üzere askere alınmasıdır. Enver Paşa'nın kurmay heyetinde görevli Hans Humann, Rum ve Ermeni Amele Taburlarının Ekim 1914 itibariyle oluşturulmasının başladığını rapor eder. Bitlis, Muş ve Sivas yöresindeki Ermeni Amele Taburlarının (ağırlıklı 45 yaş üstü erkekler ve küçük çocuklar) ağır işlere koşulması, yorgunluktan, soğuktan ve hastalıktan kırılmalarıyla ilgili raporlar, yoğun biçimde Şubat-Mart 1915 gibi Ankara'ya akmaya baslar. Aralık 1914 Sarıkamış faciasından sonra, silâh altındaki Ermenilere karşı tutum daha da sertleşir. 25 Şubat 1915'te Ermeni askerlerin silahsızlandırılması ve Amele Taburlarına aktarılması emri genelleştirilir (Gurun, 1988, 276). Aslında bu örnek bizlere şöyle bir ipucu da vermektedir.

Devletin aslında bu vatandaşlarıyla bir sorunu, en azından katle göz yumacak bir *sorunu* vurdumduymazlık tutumu yoktur. Malum sorunun ana kaynağı devletin arka planında, derin unsurların cezalandırma, hırs ve hevesleridir. Nitekim haksız muamele yapanlar saptandığında gerekli cezalar verilmiştir. Bununla birlikte, Ayrılcı hareketleri ve devlete ters düşebilecek diğer hareketleri engellemek için kurulmuş bu örgütün, diğer birçok iş içinde sıkça kullanıldığı, bilinen bir gerçektir. 5 Ağustos 1914 tarihinde kurulan, istihbarat teşkilatının Faaliyetleri arasında en önemlisi, Rumlara karşı yürüttükleri yıldırma hareketleridir. Onbinlerce Rum'un Yunan adalarına göç etmelerini, sırf bu göçü araştırmak için kurulan uluslararası komisyonun bu hareketleri münferit olarak değerlendirmesini sağlayacak kadar örgütlü çalışmışlardır. Osmanlı tarihinde istihbarat adına oluşturulan ilk ciddi kuruluş olmakla birlikte, 1909 yıllarında filizlenmiş, çoğu zaman da Enver paşa tarafından yönlendirilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun son on yılına imza atan örgüt, Teşkilat-ı Mahsusa'dır. Enver Paşa'nın emriyle İttihat ve Terakki'nin seçkin eylemcileri tarafından kurulan örgüt, II. Meşrutiyet'in ilanında önemli bir rol oynamakla kalmamış İtalyanlar tarafından işgal edilen Libya'da, daha sonra Balkanlar'da, Birinci Dünya Savaşı'nda ve Kuvay-ı Milliye'de önemli rol oynamıştır (www.kitap.antoloji.com/derin-devlet.com,06.07.2009).

Özetle bir devlet politikası olarak oluşturulmuş Teşkilatı Mahsusa, belki zaman zaman devlet politikasının uygulanmasına da hizmet etmiştir, ama bu onu meşrulaştırmamıştır. Bir örgüt olarak, tarih sayfasındaki yerini almıştır zaman geçip giderken genç cumhuriyetin yeni derin gücü görevi için teşkilatı mahsusa yetersiz kalmıştı. Artık daha dinamik, kendini deşifre eden teşkilatın yerine, elbette yeni bir istihbarat birimi olacaktı. İşte bu rolü de MAH üstlenmiştir.

2.1.3. Milli Amele Hizmetleri (MAH)

Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın istihbarat faaliyetlerini yöneten, Polonya asıllı General Oberts Walter Nikolai tarafından eğitilen ve başta Almanya olmak üzere çeşitli Avrupa ülkelerinde eğitimlerini tamamlayan personelin Türkiye'ye dönmesinden sonra, Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak'ın girişimiyle 1927'de Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk istihbarat ve istihbarat'a karşı koyma teşkilatı olan Milli Amele Hizmetleri adlı örgüt kuruldu. Kısa adı MAH olan bu kuruluşun başına Şükrü Ali Ögel getirildi. MAH'ın kuruluşuna ilişkin emir uyarınca, o tarihe kadar ordu müfettişleri tarafından yürütülen istihbarat hizmetleri bütünüyle yeni teşkilata bırakıldı. Geçmiş, Atatürk'ün de içinde bulunduğu Teşkilat-ı Mahsusa'ya dayanan MAH, zaman içinde ortaya çıkan ihtiyaçlara göre birkaç kez yapılan küçük değişikliklerle, 1965 yılına kadar Türkiye'nin istihbarat hizmetini karşıladı. 1965'te MİT kurulduğu sırada, bu kez MİT'in bir şubesi olarak 1980'lere kadar varlığını sürdürdü (Kuzu, 2007, 250-251).

Bu yapılanma genç cumhuriyetin ilk gizli istihbarat örgütü idi. Türkiye de 1926-1946 arası dönemdeki istihbarat görevini üstlenmiş yapılanma, pek etkin değildir. Fakat çok partili hayata geçişle birlikte, ÖHD ile birlikte toplumsal olaylarda bu yapılanmada üzerine düşen görevi hakkıyla yerine getirmeyi ihmal etmemiştir. II. Dünya Savaşı yılları, istihbarat örgütü MAH'ı uluslararası istihbarat örgütleri sıralamasında önemli bir yere getirmiştir. Bu dönemde en küçük bir kuşku nedeniyle cezaevlerini boylayan yüzlerce insan vardır. MAH, Birleşmiş Milletler'in kurulması sonrasında, ülkenin afyon üretiminin denetimiyle de görevlendirilmiştir. Türkiye'nin afyon ticaretinin MAH tarafından yürütülmesi ve denetlenmesi kararı bu kurumun dengelerini sarsmıştır. Teşkilat-ı Mahsusa'dan itibaren ağır suçlulardan yararlanma olgusunu kurumlaştıran gizli devlet, MAH'ın afyon dairesinin görevlerini devralmasıyla birlikte bu tür organizasyonlara yönelmiştir (Parlar, 1998, 347).

Bununla birlikte MAH ile ordu arasında bir çekişme olduğu da 25 Aralık 1957'de yaşanan şu olayla hissedilebilir. 25 Aralığı 26 Aralığa bağlayan gece MAH elemanları İstanbul'da çeşitli mahallelerde sekiz eve baskın yapmış ve biri emekli üç albayla dört subayı tutuklamışlardı. Aynı gün 1. Ordu Komutanı Orgeneral Fazıl Bilge'nin imzasıyla gelen bir yayın yasağı kararı orduda devletin güvenliği ile ilgili olarak yapılmakta olan bir tahkikat dolayısıyla neşir yasağı konulduğunu ve bu yasak kararının yayınlanmasının da yasak olduğunu bildirdi (Birgit, 2006, 225). Hukuk dışılığın bataklığına sürüklenerek 1980'e kadar varlığını devam ettiren MAH artık derin devlet sahnesinde üzerine düşeni yapmıştır.

2.1.4. Özel Harp Dairesi (ÖHD)

Bu yapılanma, uzun yıllar, Türk siyasal hayatı üzerinde etkili bir güç olarak varlığını sürdürmüştür ve halen de tam anlamıyla tasfiye edilmemiştir. *Öyle ki;* örgüt o denli etkilidir ki, yaptıkları gayri meşru işlerle, başbakanları dahi

susturacak noktaya gelmiştir, ülkeyi yönetecek konumda olanların dahi, bu yapılanma hakkında fikir belirtmekten kaçındığı şeklinde genel bir algı söz konusudur. Türkiye Cumhuriyeti kuruluş aşamasında, arka planında var olan, kemikleşmiş zihniyetin temsilcisi olarak, günümüze kadar farklı isimlerle gelecek ve Demokratikleşme, sivil demokrasi önünde, ciddi bir engel teşkil edecektir. Bir istihbarat örgütü olarak tarih sahnesindeki yerini alacaktır. Fakat bir istihbarat örgütü gibi mi davranacak zira istihbarat örgütünün hedefi; tarihsel gelişim içerisinde belirlenmiştir. Yani geçmişte savaşılan ülkeler, karşı tarafın askerleri, hazırlıklarını, güçlerini, planlarını ve hedeflerini bilmek için karşı tarafa casuslar göndermiş ve oradan bilgi almak istemişlerdir (Kaynak, 2006, 15). Asıl istihbarat bu iken ülke içi fişleme çalışmasından öteye gitmemiş, bu yapılanmanın kuruluş hikâyesi şöyledir; 27 Eylül 1952 günü, ABD'nin önerisiyle, görünüşte Milli Müdafaa Yüksek Kurulu'nun kararıyla Seferberlik Tetkik Kurulu kuruldu. STK, NATO örgütlenmesine bağlıydı. 'Komünizme Karşı Özel Harp' amacıyla kurulmuştu ve gizli bir yapıya sahipti. Böylece Türkiye'nin milli devletinin içeriden çürütülmesi süreci de örtülü olarak başlatıldı (Perinçek, 2008, 40).

Özel Harp Dairesi, Soğuk Savaş Dönemi Türkiye'sinde Genelkurmay başkanlığı bünyesinde ABD'nin gizli servisi CIA ve NATO işbirliği ile kurulan bir teşkilattır. Avrupa'da İkinci Dünya Savaşından sonra muhaliflerin (komünistler) iktidara gelmesini önlemek için kurulan Gladio adlı kontrgerilla örgütünün Türkiye'deki uzantısına siyasi literatürde Özel Harp Dairesi, eylemleri gerçekleştirenlere ise kontrgerilla denmiştir. Soğuk savaş döneminde tıpkı diğer dünya devletlerinde olduğu gibi Türkiye'de de yerleştirilmeye çalışılan zihniyet: Anti- komünizmdi, anti-komünizme karşı çıkmak ise komünistlikti ve buda vatan hainliği ile eş değer gösterilmiştir (Kongar, 2007, 175).

NATO'nun Özel Harp Talimnamelerine göre, üye ülkelerde kurulan NATO birimleri Türkiye'de önce Seferberlik Tetkik Kurulu adıyla örgütlenmiş sonradan doğrudan Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı Özel Harp Dairesi çatısı altında ve bunun sivil uzantısı kontrgerilla olarak faaliyet yürütmüştür (Kuzu, 2007, 86).

Özel Harp Dairesi'nin MHP'nin organizasyonun da önemli rol oynadığını şu alıntıdan da tespit edebiliriz. Silahlı Kuvvetler sağdan çok soldan korkar. Çünkü o zamana göre sağ organize değildi. Organizasyon MHP ile olmuştur (Parlar, 1998, 374).

Bunun yanında MİT'in çok etkili diye nitelendirilen operasyon ekiplerinin büyük bir kısmı Özel Harp Dairesi'nden seçilerek alınmaktaydı (Özkan, 1996, 216). Özel Harp Dairesi'nin diğer istihbarat teşkilatlarına da adam yetiştirdiği söylenmektedir. MİT elemanları, komando kamplarında yetiştirilen Kişiler, Özel Harpçi subaylar, Gladio'nun vatansever kadroları olarak 70'lerin kanlı iç savaş koşullarında yerlerini almışlardır. Temelleri, 70'lerde iyice pekiştirilen bu ilişkiler süreklilik kazanmıştır. İçerideki komünist düşmanı yok etmek üzere planlanan terör hareketleri Gladio vatanseverlerinin damgasını taşır. ABD ise bu güçlerin

ideolojik, finansal, teknik donanımını sağlamıştır. Eski Milli Savunma Bakanlarından Hasan Esat Işık ÖHD için şunları söylemiştir: 1. Fikri ABD vermiş. 2. Finanse edilmiş. 3. Bu örgüte sızmalar olmuş. Bu sızmalar Pentagon'dan başlar, CIA sızmasına kadar sürer. Bir yabancı ülkenin Türkiye'deki hareketlenmeleri izlemesini anlaşılır, ama o ülkedeki hareketleri yöneltmeye, kanalize etmeye başlamasını anlamak mümkün değildir (Parlar, 1998, 374).

ÖHD, ABD tarafından finanse edilir. Elemanları ABD istihbarat ve askeri birimlerince eğitilir, bu insanlar özellikle sağcı kesimlerden seçilir ve bu odaklar ülkedeki hareketleri yönetmeye çalışırken siyasetçilere de demokrasi oyunu oynamak düşmüştür. Bu dönem boyunca Türkiye'nin çıkarlarının ABD den ayrıldığını söyleyen herkes komünist damgasını yemiştir. 12 Mart'ta, darbeci generallerden ayrılan amiral ve generallere bile komünist denilmiştir. Türkiye'de il il, köy köy, kasaba kasaba dost güçler düşman güçler ayrımı yapılmıştır. Bu düşmanlar tek tek yakalandıklarında kullanılan imha yöntemi bireysel, toplu bir hedef oluşturduklarında ise kitlesel olmuştur (Parlar, 1998, 375).

ÖHD'nin eski görevlilerinden Yarbay Hüseyin Yakış ÖHD'yı şöyle nitelendirmektedir: ÖHD, Türk toplumunun ÖHD'si olma vasfını kaybetti. Çünkü kuruluşunda sağcı bir temel üzerine kuruldu, mukavemet personeline dersler verilirken bazı sözler söylenmiştir. Mesela, komünizm mihrakları vardır, bunlar dernekler, sendikalar, siyasi partilerdir. Böylece belli bir siyasi görüşün ideolojisine sahip çıkmış gözükmektedir (Yetkin, 1975, 181).

Yeşil İslam projesi ile birlikte ÖHD, dinci elemanlarda edindi. Düşman komünistler ve SSCB olduğu için bu durum önemsenmedi. SSCB dağılıp konsept değiştiğinde ise bazı sıkıntılar ortaya çıktı. Bunu 16 Kasım 1990 tarihli brifingte Korgeneral Doğan Beyazıt şöyle dile getirmiştir: Dünyadaki gelişmeler karşısında askeri stratejilerde değişiklik meydana geldikçe, ÖHD'nin görevleri de yeniden gözden geçirilecektir. Bu tespit, örgütün yapısında ve işleyişinde bazı değişiklikler olduğunu göstermektedir. Tam bu dönemde, ÖHD'nin yeni stratejisi yürürlüğe konulurken İslamcı kesime mal edilen siyasi cinayetlerin gündeme gelmesi düşündürücüdür (Parlar, 1998, 375).

ÖHD sivil elemanları siyasi partiler içerisinde de yer edinmeyi başarmışlardı. Şöyle ki: Ecevit' in ifadesiyle; 1978-1979'daki başbakanlığım sırasında bir doğu ilçemizi ziyaret ederken, oradaki askeri birliğin komutanı olan generale görüşüyordum. Kendisinin bir ara Özel Harp Dairesi'nde çalışmış olduğunu öğrenince, kuşkularımı belirterek, kendisinden bilgi almaya çalıştım. Generalin kuşkularımı yersiz bulması üzerine bir soru yönelttim. Farz-ı mahal, bu ilçedeki Milliyetçi Hareket Partisi başkanı aynı zamanda Özel Harp Dairesi'nin sivil uzantısındaki gizli elemanlardan biri olamaz mı? General: - evet öyledir, ama kendisi çok güvenilir vatansever bir arkadaşımızdır, yanıtını verdi (Kuzu, 2007, 89). Dediğini dile getiriyor.

2.1.5. Jandarma İstihbarat ve Terörle Mücadele (JİTEM)

Türk siyasi hayatında devleti derinleştiren olgulardan biri de hiç şüphesiz JİTEM'dir. Jandarma istihbaratı önceleri vilayetlerdeki asayiş istihbaratını toplama seviyesindeydi, Hulusi Sayın'ın kurmay başkanlığı zamanında JİTEM geliştirilmiştir. Yerel lisanları konuşan insanlarla takviye edilmiş ve zamanla güçlendirilmiştir. Ama hiçbir zaman MİT ve askeri istihbarat seviyesine erişememiştir, Emniyet İstihbaratının da gerisindedir (Avcı, 2006, 13).

JİTEM in varlığına dair susurluk araştırma komisyonu başkanı Sayın Mehmet Elkatmış, bir soru üzerine şunları söylemiştir: Varlığını bütün dokümanlarda görüyoruz. Jandarma Komutanı Teoman Koman, komisyona bir yazı gönderdi. Gönderdiği yazıda aslında JİTEM diye bir kuruluş yok ama halk arasında jandarma istihbarat teşkilatı JİTEM diye tabir ediliyor. Jandarma istihbarat teşkilatı ülke için faydalı işler yapmıştır, ama yanlış işler de yapmıştır” diyor. Zaten bizde bu yanlış işleri araştırıyoruz, kendisini hangi yanlış işlerin yapıldığını öğrenmek için komisyona davet ettik ama gelmedi (Düzel, 2002, 124).

Mehmet Ağar ise “ülke menfaati için yanlış işler yapıldı, ama anlatamam devletin selameti için” deyip ifade vermekten defalarca kaçınmıştır. JİTEM in kurucuları hakkında çeşitli rivayetler vardır. En güçlü olanlar Ahmet Cem Ersever, Veli Küçük olsa da Ahmet Türk'ün “Yeşil öldü mü” isimli kitabında “Yeşil'in Cem Ersever'i niçin öldürdük” bölümünde ‘jandarma istihbarat teşkilatını Cem Ersever değil Eşref Bitlis kurmuştur’ (Türk, 2008, 18). Diyerek gerçekten tartışmaya yeni bir boyut kazandırmıştır. Eğer doğru ise güney doğu sorununa barışçıl çözüm yolları arama adına bir şeyler yapmakta olduğunu bildiğimiz Eşref Bitlis'in nasıl bir yere koyulacağı konusunda kafamız karışacaktır. JİTEM, güney doğu sorununa paralel gelişme gösteren bir yapılanmadır. Belki şöyle söylemek daha doğru olacaktır güney doğuyu güney doğulaştıran doğu ile batı arasında mesafelerin oluşmasında önemli yere sahiptir. Halk arasında ciddi bir ötekileştirme yaratan özellikle güneydoğu sorununu doğuran ve bölge insanına tek çözüm yolu olarak silahlı mücadele yolu bırakan ceza evlerinden çıkanların soluğu dağda alacak duruma getiren tavır, duruş planlı mıydı sonuçları tasarlanarak mı bazı eylemler yapıldı? Sorusu akılları kurcalayan tezlerden biridir. Her ne yapılmak istendi ise tabi tam manasıyla kestirmek çok güç ama şu söylenebilir; özel harp dairesi ve jandarma istihbaratının yaptıkları PKK'yı kaçınılmaz kılmış ve ceza evlerinde akıl almaz işkencelere insan haysiyetine yakışmayan onur kırıcı davranışlara maruz kalanlar PKK'nın güç kazanmasına adam toplamasına çok önemli katkıda bulunmuştur.

Kılınç'a göre JİTEM yapı olarak tam olarak, Ersever'in raporu doğrultusunda oluşturuldu, istihbarat örgütü olacaktı, ama sadece istihbarat değil, operasyon yapma yetkisi de vardı. İstihbaratını sağladığı her olayın operasyonunu kendisi gerçekleştirebilecekti. Tek sorumluluğu Jandarma Genel Komutanlığı'neydi. İl Jandarma Komutanlıklarının bu birimlerden hesap sorma yetkileri yoktu. Hiçbiri

hakkında her ne suretle olursa olsun Jandarma Genel Komutanlığı'nın izni olmadan adli ve idari işlem yapılmayacaktı. Sağ yakalanan teröristlerin ve yardım ve yataklık yapanların sorgularına istihbarat amaçlı olarak katılabileceklerdi. Terörle mücadelede yine istihbarat amaçlı olarak gözaltına alma ve sorgulama yetkisi vardı (Kılınç, 2010, 51).

PKK'nın 1980'li yıllarda başlattığı silahlı terör hareketleri jandarma istihbaratında gelişmenin ve organizasyonun tetikleyicisi olmuştur, bu itibarla JİTEM genel olarak varlık sebebi olan güneydoğu sorunuyla paralel bir gelişme çizgisi izleyerek gündeme geldi (Avcı, 2002, 13). Fakat evveliyatında da ÖHD eylemleri PKK'nın eyleme geçmesine sebep olmuştur. Burada bu örgütlerin neden sonuç bağlarıyla birbirlerinin varlık sebepleri olduğunu söylemek yanlış olmasa gerek. Şöyle ki; Eylemleri nedeniyle JİTEM, en çok terörle mücadeleye zarar verdi. Hatta sekteye uğrattı. Bugün artık kabul edilen bir gerçek var; JİTEM'in terörün bitirilmesi noktasında hiçbir faydası olmadı, aksine büyük zararları oldu. JİTEM'in bölge halkına verdiği zarar ortada. En büyük zararlardan birini de Türk Silahlı Kuvvetleri'ne verdi, çünkü kurucu unsurlarının subaylar olması nedeniyle bölge halkı, bu yapıyı orduyla bir tuttu. Bu da dağda terörle mücadele eden subayların bile zan altında kalmasına sebep oldu. En önemlisi ise JİTEM, bölge halkının devlete güveninin sarsılmasına yol açtı (Kılınç, 2010, 45-46).

Bir süre sonra sorunun derinleşerek büyümesine yol açmış ve daha da kötüsü yerel unsurlar ve istihbarat görevlileri büyük sorunlar yaşanmasına, devletin illegal bir unsura dönüşmesine sebebiyet vermişlerdir. Şöyle ki; JİTEM'e alınan itirafçılar ve yerel unsurlar zaman içinde başıboş ve serbest kalınca büyük bir sorunun kaynağını teşkil etmeye başladılar, itirafçıların eski birer suçlu olduğu, kontrol dışına çıktığında menfaatleri doğrultusunda inisiyatif kullanabileceği ve zaman zaman kullandıkları şekilde iddialar ortaya çıkmaya başladı (Avcı, 2006, 13). Korucularla halk arasında gerginleşen ortam da devlet desteğini arkasına alan korucular zaman zaman yaptıkları haksız eylemlerde devlet-halk arasında derin uçurumlara neden olmuştur. JİTEM yalnızca yerel unsurlar değil istihbaratta çalışan personelde askeri hiyerarşinin dışında kalmışlardır. Binbaşı Cem Ersever daha büyük rütbelilerin bulunduğu ortamlarda bağımsız bir şekilde hareket edebilmiştir, yerel unsurların ve itirafçıların bulunduğu gruplar ise jandarma tarafından sürekli kullanılmışlardır (Avcı, 2006, 13).

Bu da bölge halkının askeri üniforma karşındaki tavrını belirlemede etkilidir, keyfi muameleler bakış açısının belirlenmesinde etkili olmuştur. Sonraki yıllarda tasfiye edilmiş, evrakları arşivlere kaldırılmış JİTEM'in pek çok yasadışı eylemi olduğunu belirtmektedir. Veli Küçük, Mahmut yıldırım, Cem Ersever gibi kişilerin doğu ve güneydoğudaki keyfi uygulamaları halkla devlet arasına mesafe koymuş bugün çözüm arayıp da bulamadığımız birçok meselenin müsebbibi olmuştur. Bugün bu insanların yargı karşısında olması, devlet-millet arasındaki münasebetin gelişmesinde önemli katkıda bulunacak ve en azından kanuna hesap

vermeleri neticede ceza almasalar dahi manevi bir gurur okşamasına sebep olacak ve devlete bir güven ortamının doğmasına vesile olacaktır. Bugün Türkiye'nin geldiği bu nokta şüphesiz geleceğe umutla bakmak yarınlarda daha güzel şeyler yaşanacağı konusunda insanları heveslendirecek bir noktadır.

2.1.6. Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT)

Milli istihbarat teşkilatı bir haber alma gereksinimi dâhilinde kurulma ihtiyacından doğan ve günümüzde varlığını devam ettiren teşkilatlardan biridir (www.zaman.com.tr,12.08.2009). Milli İstihbarat Teşkilatı'nın görevini şöyle açıklamak mümkündür: Türkiye'ye yönelik özellikle dışarıdan kaynaklanan ve Türkiye'nin zararına olan faaliyetleri izlemek ve bunları önlemek için tedbir almaktan ibarettir. Bunun dışında kişinin hangi ideolojiden olduğu MİT'i ilgilendirmez (Kaynak ve Mete, 2009, 20).

Milli İstihbarat Teşkilatı, Türkiye Cumhuriyeti'nin bölünmez bütünlüğüne, anayasal düzenine, varlığına, bağımsızlığına, güvenliğine ve milli gücünü meydana getiren bütün unsurlarına karşı içten ve dıştan gelecek mevcut ve muhtemel tehditler hakkında bilgi toplamak, önlem almak ve gerekli durumlarda ilgili makamları uyarmakla görevli teşkilattır. Atatürk'ün 1925 yılında 'muassır medeniyetlerde olduğu gibi, bizde de modern bir istihbarat teşekkülü kurmak mecburiyetindeyiz' direktifi doğrultusunda kurulmuştur (Turan, 55)

Devletin milli güvenlik politikasının hazırlanmasıyla ilgili her konuda istihbaratın tek elde toplana bilmesi amacıyla, 22 Temmuz 1965 tarihinde TBMM tarafından 644 sayılı kanun kabul edilmiş ve bu kanunla kuruluşun adı Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) olarak değiştirilmiştir. Kanun ile MİT'in bir müsteşar tarafından yönetilmesi ve müsteşarın, kanunla belirlenen görevlerin yerine getirilmesinde sadece başbakana karşı sorumlu olması öngörülmüştür (Turan, 61).

MİT, yaklaşık 19 yıl süre ile faaliyetlerini 644 sayılı kanun hükümleri doğrultusunda yürütmüş, ancak süratle değişen ve gelişen koşulların ışığında yeni bir yasal düzenlemeye gidilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu amaçla, 1 Kasım 1983 tarihinde 2937 sayılı "Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu" çıkarılmış olup, kanun 1 Ocak 1984 tarihinde yürürlüğe girmiştir. MİT in temel faaliyet alanlarından bir tanesi de anayasal düzenin korunmasına dönük istihbaratı toplamaktır (Önder, 1998, 134). Yani anayasal düzeni tehdit edici tehlikeye düşürücü farklı fikirler karşısında strateji geliştirmek fikir yürütmektir. Zaman zaman istihbarat faaliyetleri dışına da çıkan örgüt bireysel taşeronlar da kullanmıştır. Bu tür yapılanmaların arkasına sığındıkları anlayış devletin bekası anlayışıdır. Türkiye'de, özellikle Osmanlıda devletin bekası anlayışı her zaman önemli bir yer tutmuştur, kaldı ki tarihin her aşamasında devlet adına devletin kurtuluşu için bir şeyler yapan yaptırın kuruluşlar örgütler olmuştur (www.tumgazeteler.com.11.07.2009).

Bu çalışmalarda, icraatlar da devletin varlık anlayışı her zaman ön planda tutulmuştur. Varlığı tehdit edici unsurlar yâda tehlikeye düşürücü faktörler karşısında, sürekli devlet adına devletten daha katı önlemler alarak süreçleri bertaraf etme yoluna gidilmiştir. Ayrıca Milli İstihbarat Teşkilatı ajanlarının kimlerden seçildiği de önemlidir, çünkü bunları denetleyecek doğru dürüst işleyecek bir mekanizma da mevcut değildir, uzun yıllar MİT’te çalışmış Mahir Kaynak bu ajanların profilini şu cümlelerle azda olsa deşifre eder; Ben bir örgüt içinde dört adam öldürmüş, sekiz kişiyi kesmiş birini bulsam istihbaratçı olarak devlete haber vermem, polis gitsin bulsun. O adamı kullanırım. O adama “sen şu suçlardan dolayı aranıyorsun, bunu biliyorum, onun için bana bilgi getireceksin”, derim, onun yakalanması, savcı, hâkim ve polisin işi, beni hiç ilgilendirmez ben istihbarat adamıyım (Kaynak ve Mete, 2009, 33). Bu görüş tehlikeli bir görüştür ve polisin bir istihbarat elemanını sorgulama şansı hiç olamayabilir, bu düşünce “yeşil’ler” üretir.

2.2. MOSSAD, CIA, BND, GLADIO İLE Türk İstihbarat Teşkilatları Arasında Benzer ve Zıt Yönler

Dünyanın önemli istihbarat örgütleri olarak isim yapmış, istihbarat örgütleri ile Türk istihbarat teşkilatları arasında ne gibi benzerlikler ya da zıtlıklar olduğu hakkında genel olarak bilgi verecek olursak, öncelikle benzer yönleriyle ilgili şunları söyleye biliriz;

- İstihbarat teşkilatlarının hemen hepsi, soğuk savaş döneminin ürünleridir.
- ABD ve CIA önderliğinde kurulmuş, giderlerinin büyük kısmı yine ABD kaynaklı karşılanmıştır.
- Askeri ve sivil olmak üzere iki birimden oluşmaktadır.
- Anti-komünist düşünceyle hareket ederler, komünizm baş düşman olarak görülmektedir.
- NATO’ya üyeliği bulunan ülkelerdir, teşkilatlar bazılarında üyeliğin şartı gibidir.
- Hepsinde hukuk devletinden sapmalara rastlanmaktadır. Denetim mekanizmasının eksikliği, yetkilerinin geniş olması, devlete bakış açısı bunda etkili olmuştur.

Teşkilatlar genel olarak bu benzerliklerle anılmaktadır. Birde zıt yönleri vardır bunları da şöyle sıralamak mümkündür.

- Yukarıda saydığımız teşkilatlar arasında Türk istihbarat servisleri hariç tehdit algılaması içeriden çok dışarıya dönük iken, Türk istihbaratında tehlike içeride aranmaktadır.
- Diğer teşkilatlarda ulusal çıkarlar söz konusu iken, Türk istihbarat servisleri her ne kadar ulusal fikirlerle ortaya çıksa da zamanla şahsi fikirler ön planda tutulmuş, bu da denetim dışına çıkarmıştır.
- Türk istihbarat teşkilatlarında bir ajan birden çok serviste görev alma imkânı bulmuşken, bir ajanı birden çok servis kullanmışken, diğerlerinde böyle bir durum söz konusu değildir, ajan ancak ölürse servisten çıkabilir bağıllık söz konusu.
- Örneğin MOSSAD'ta çocuk yaşta ajanlar alınır madden ve manen teşkilatın değer yargıları doğrultusunda yetiştirilir, Türk istihbaratında ajan sonradan seçilir, buda bağıllık noktasında fark yaratır.
- Çalışma alanları bakımından diğer teşkilatlar uluslar arası düzeydeyken, Türk istihbarat servisleri genelde ulusal sınırların ötesine geçmekte güçlük çekmiştir.

3. Sonuç

Devlet bir yönetme aygıtıdır. Bu vazifesini yerine getirebilmesi için insan topluluklarının icazetini alması gerekir, bu bir irade devridir. İnsan topluluğu devletin ruhunu teşkil eder. Bu ilk adımdır, irade devri, Daha sonra devredilen hakların korunması kısmı gelir. Burada yönetme konumunda olan devlet bazı kurallar koyar, herkes tarafından uyulması gereken kurallardır. Bu kurallar toplumun bazı kesimlerine ayrıcalık tanımıyorsa, eşit yurttaşlık, adalet ve hak gibi olgular üzerinde duruluyorsa, haklar ve ödevler bizzat kurullarla belirleniyorsa, hukuk devleti kavramının benimsendiğini gösterir. Daha sonra bu kurallarında uygulanabilirliğini sağlamak, bunları çiğnenemez hale getirebilmek için bunlara bazı değerler atfedilir, bunlar maddi - manevi değerlerdir. Devletin tanrının yeryüzündeki temsilcisi olduğu, yöneticilerin tanrı tarafından seçilmiş kutsanmış kişiler olduğu fikirlerinden tutunda, devletin bekası, hikmet-i hükümet anlayışına kadar bu tür fikirler ise devlete kutsallık atfedilerek devletin koyduğu kurallara uymaya, devleti eleştirilemez duruma getirmeye dönük fikirlerdir.

Devleti kurmaya harcanan çaba kadar, belki bu çabadan daha fazlası bu yönetme aygıtını korumak için harcanmaktadır. İşte bu yönetme aygıtı içinde insan iradesinin yansması hukuk devleti ve demokrasinin varlığı ile mümkün olmuştur.

Zamanla devletler varlığını tehdit eden unsurlara karşı farklı isimler altında legal ya da illegal yapılanmalara gitti bu yapılanmalar içeride ve dışarıda istihbarat çalışmaları yaparak tehdit oluşturan veya öyle algılanan unsurları bir şekilde

bertaraf etme işlevi gördü yâda bunu hedefledi. Avrupa, Amerika, Orta Doğu ya da Türkiye hiç fark etmiyor devletin olduğu her yerde istihbarat yapılanmaları oldu ve bu gerekliydi, elbette devletler kendilerine yönelik tehdit algılamasını yapacak ve buna karşı çözümler üretecekti. Nitekim öylede olmuştur. Özellikle soğuk savaş döneminde Avrupa Birliği ve NATO ülkelerinde büyük ölçekli ve ABD destekli gizli servisler kurulmaya başlandı. Devletin olduğu yerde veya otoritenin olduğu yerde gizli yapılanma, istihbarat bir gereklilikti. 1945'ten sonra Soğuk Savaş Döneminde dünya iki kutulu bir hal almıştı, bir taraf Amerikan emperyalizmi ile göz korkuturken, diğer taraf Rusya ve komünizmi tehdit olarak toplumların karşısına sürüyordu. Bu propagandalar devam ettiği sıralarda Kuzey Afrika'da birçok ülkede komünizm'in büyük bir hızla yayılmaya başlaması ABD'yi endişelendirdi. ABD ve CIA önderliğinde NATO'ya bağlı ülkelerde komünizmle mücadele kapsamında askeri ve sivil kanattan oluşan birer istihbarat teşkilatının kurulması için talimat verildi. Bu tür yapılanmalar Sosyalist rejimler içinde geçerliydi onlarda kendi istihbarat teşkilatlarını oluşturdular. Bu yapılanmalar ile iç istihbarat ve dış istihbarattan sorumlu devletlerin kendi teşekküllerinde oluşturulan yapılanmalar, zaman içinde, yasadışı işlere, illegal yollara baş vurmaya denetimin eksikliği ve tanınan geniş imkanlarında etkisiyle kontrol dışına çıkmaya başladılar, hukuk devleti çizgilerini ihlal etmeye ve bireysel rant peşinde koşmaya başladılar. Artık bu tarihten itibaren devlet içinde bir derinleşme, hukuksuzluk baş göstermeye başlamıştır.

Kontrol mekanizmasının gerektiği gibi işletilmemesi, bireysel rant ve çıkarların devletin çıkarlarına tercih edilmesi, bazı grup ve topluluklara tanınan geniş imkanların devlet lehine kullanılıyormuş görüntüsü verilerek kutsallık atfedilen devlete, itaate mecbur bırakılan toplumun aleyhinde mekanizmaların işletilmesi ve bunlara karşı eleştiri kültürünün devleti yıkmaya dönük politikaymış gibi lanse ettirilmesi derin devlet denen olgunun elindeki kozlardı. Ayrıca İtalya, Almanya, Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail gibi ülkelerde anti-komünist bir politika belirlenmiş, buna uymayanlar bölücülükle suçlanıp vatan hainliği ile tehdit edilmeye başlanmıştır.

Çalışma Türkiye'deki istihbarat yapılanmalarının hangi temeller üzerine kurulduğunu göstermekte, ayrıca hukuk devletinden sapmalara sebep olan gizli yapılanmaların, denetimsizlik, maddi açıdan lüks imkânlarla sahip olma, devletin resmi kimliğini arkasına alarak illegal yapılanmalar haline gelme, devlet çıkarları adına diyerek grup ve bireysel çıkarlara hizmet ettiğini göstermektedir. İstihbarat teşkilatlarının meşruluğunun tartışılmaya başlandığı dönem ülkelere göre farklılık göstermektedir. Örneğin ABD'de Kenndy'nin öldürülmesi ile başlarken, İtalya'da 80'li yılların sonunda tartışılmaya 90'lı yılların sonunda 98'de tasfiye edildiği söylenebilir (Gladio). Fakat şüphesiz bu süreç çok sancılı olmuştur, çünkü devletin hemen her kurumuna sinmiş bir yapılanmaydı.

Türkiye’de ise 90’lı yıllarda faili meçhullerle konuşulmaya başlansa da böyle bir yapılanmadan ciddi manada 1996’daki susurluk kazasıyla birlikte söz edilmeye başlanmış ve bu tarihten itibaren devlet-mafya-emniyet ilişkisi sorgulanmaya başlanmıştır. Fakat hukuk devletinden sapmayı ifa eden derin devlet olgusunun Tasfiyesi hemen hiçbir ülkede tam manasıyla mümkün olmamıştır. Mukayese edecek olursak demokrasinin geliştiği ülkeler kendi derin güçlerini tasfiye sürecini daha hızlı yaşamakta, gerçekleriyle daha erken yüzleşmekte en azından bu adımı atmaktadır. Bunun yanında derin devlet geleneği eskiye (Osmanlı ya) dayanan Türkiye’de bu süreç biraz daha geç ve yavaş yaşanmaktadır. Benzer nedenlerle benzer kaynaklardan beslenen gizli güçler yine benzer ihmalkârlıklardan dolayı dallanıp budaklanmış, kurulduğu ülkenin önemli bir sorunu haline gelmişlerdir.

Devletin hatta otoritenin olduğu her yerde bir istihbarattan, gizli servisten bahsedilir ve böyle olması da doğaldır. Devlet yâda otorite gücünü devam ettirebilmek ve irade devrinde bulunan insanların güvenliğini sağlamak için bu tür yapılanmalara mecburdur. Taki bunlar devletin çizdiği çizgilerin dışına çıkıp kendi menfaatlerinin peşinde koşuncaya dek. Genelde istihbarat örgütlerinde hukuksuzluk ön plana çıkmış, iç ve dış istihbarat toplamakla yükümlü bazı yapılanmalar kendilerine tanınan yetkilerin dışına çıkarak gayri meşru işler yapmış, hukuksuzluğu ilke edinmişlerdir. Bunun neticesi derin devlet denen olgunun güçlenerek devletin arkasında asıl emredici unsur olmasıyla sonuçlanmıştır. Devlet, halk iradesiyle halk için gücünü ve devamlılığını muhafaza adına atmış olduğu bu adımlara, denetim eksikliği (kontrol mekanizmasının yeteri kadar işletilmemesi), tanınan sınırsız imkânlar ve tasfiye süreçlerinde yaşadığı sıkıntılardan dolayı zaman içinde boyun eğmek durumunda kalmıştır.

Kaynakça

- Alparslan, T. (2007), *Ermeni Soykırım Dayatması Kapitülasyonların İntikamı*, İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- Avcı, G. (2006), *Karanlık İlişkiler*, İstanbul: Birey Yayınları.
- Aydemir, Ş.S. (1971), *Makedonyadan Orta Asyaya Enver Paşa*, İkinci Cilt, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çaylak, A. (2005), *Osmanlıda Yöneten ve Yönetilen*, İkinci Baskı, Ankara: Kadim Yayınları.
- Düzel, N. (2002), *Türkiye'nin Gizlenen Yüzü*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Esatlı, M.R. (1975), *İttihat ve Terakki Tarihinde Esrar Perdesi*, İstanbul: Akşam Kitabevi.

- Heywood, A. (2006), *Siyaset*, Ankara: Liberte Yayınları.
- <http://www.Kitap.ontoloji.com/Derin.devlet.com> (Erişim Tarihi: 06.07.2009)
- <http://www.Tumgazeteler.com> (Erişim Tarihi: 11.07.2009)
- <http://www.Zaman.com.tr> (Erişim Tarihi: 12.08.2009)
- Kaynak, M. (2006), *İstihbarat ve Terör Oyunları*, İstanbul: Selis Kitapları.
- Kaynak, M. (2006), *Darbeleri Demokrasi*, 2. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Mahir, M. ve Mete, Ö.L. (2009), *Gizli Servisler Karanlık Odalar Kör Noktalar*, 13. Baskı, İstanbul: Profil Yayınları,
- Kılınc, E. (2010), *JİTEM Türkiye'nin Faili Meçhul Tarihi*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kongar, E. (2007), *Tarihimizle Yüzleşmek*, 74. Basım, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Kutay, C. (1962), *Birinci Dünya Harbinde Teşkilat-ı Mahsusa ve Heyberde Türk Cengi*, İstanbul: Tarih Yayınları.
- Kutay, C. (2001), *Yazılmamış Tarihimiz Seçmeler-1*, 1. Basım, İstanbul: Aksoy Yayıncılık.
- Kuzu, A. (2007), *MİT MOSSAD CIA GLADIO Dünyanın En Büyük İstihbarat Servisleri*, İstanbul: Bilge Karınca Yayınları.
- Mardin, Ş. (1997), *Makaleler 4 Türk Modernleşmesi*, 5. Baskı, (M.Türköne ve T.Önder, Derleyen), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mevlânâzade, R. (1996), *31 Mart Bir İhtilalin Hikâyesi*, İstanbul: Pınar Yayınları.
- Mumcu, A. (1996), *Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Önder, A. (1998), *Medyanın Gözüyle Çeteler ve Susurluk*, İstanbul: Sam Yayınları.
- Özcan, A. (2001), *Derin Devlet ve Muhalefet Geleneği*, İstanbul: Bakış Yayınları.
- Özkan, T. (1996), *Bir Gizli Servisin Tarihi*, İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Parlar, S. (1998), *Kirli İşler İmparatorluğu Uyuşturucu Kaçakçılığı – Mafya – Devlet*, İstanbul: Bibliotek Yayınları.

- Perinçek, D. (2008), *Gladio ve Ergenekon*, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Sancar, M. (2000), *Devlet Akli Kıskaçında Hukuk Devleti*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sorgun, T. (2007), *Devlet Kavgası İttihad ve Terakki*, İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- Şahin, M., *Gizli Örgütler ve Tarikatlar*, İstanbul: Kalipso Yayınları.
- Turan, H., *Gizli Servisler MIT MOSSAD GLADIO KGB CIA MI5*, İstanbul: Kalipso Yayınları.
- Türk, H. (2008), *Yeşil Öldü mü?*, İstanbul: Akademi Yayınları.
- Yetkin, Ç. (1995), *Türkiyede Askeri Darbeler ve Amerika*, Ankara: Ümit Yayınları.

Röportajlar

Mehmet ELKAMIŞ (Susurluk Araştırma Komisyonu Başkanı)

Şamil TAYYAR (AK PARTİ Gaziantep Milletvekili)

Nasuhi GÜNGÖR (Star Gazetesi Yazarı)